

Ellenálló képesség és egyesületi élet

A második világháborús évek és a háború utáni időszak egyesületi levelezése

A 2000-es években számos olyan történeti munka született, amely azt vallotta, hogy a levéltár nem adatokat rejtő tárház, hanem lenyomat, nyom és emlékezet-hely. A Wagner Károly Könyvtár múltja és tárgyi világa általában is megkönnyíti, hogy a kutató erre a felismerésre jusson, az 1940-es évek első feléből fennmaradt iratanyag pedig különösen alkalmas arra, hogy másként tekintsünk a kordokumentumok és az azokat megőrző közeg együttesére. Az egyesületi tagok és a székházban dolgozó egyesületi tisztviselők személyes hangú levélváltásai éppen ezekből az időkből maradtak fenn jelentősebb számban. Ebben a tekintetben a háborús évek és a háború utáni időszak iratanyagának csomópontjában a következő rövid üzenet áll:

„Kedves Gyula bátyám!

E sorok átadója Lindelof Sarolta (Radvánszky Albert báró unokabúga) volt olyan kedves, hogy megígérte próbál információkat, s esetleg 2 példányt a Zsebnaptárból (abból a 8-ból, ami az én tulajdonomban volt az egyik könyvtárszekerényben) eljuttatni hozzám. Légy oly jó teljes bizalommal közölni vele mindezt. Isten óvjon és áldjon beneteket, a viszontlátásig is szeretettel köszönt, Mihályi Zoltán”

A kisméretű lap túlsó oldalán a következő kérdések listája olvasható:

„Bíró Z.? Egyesület? vagyon, bútortzat, könyvtár (épület tulajdonjoga?) Erdőmérnökök helyzete? Művészteriumban kik az erd. vezetők? Remények, kilátások?

Üdvözlét: Dr. Padányi Zoltán igazgató Godwind-gyár

Dr. vitéz Nésfay Zoltán igazgató Gazdák Bizt. Szöv.

Faber Gyurka igazgató Magyar Gazdatisztek Országos Egyesülete”

A levelet Mihályi Zoltán küldte Tasnády Gyulának. 1936-tól kezdődően a szakmailag már akkor igen elismert és szakmai egyesületek munkájában is tapasztalt Mihályi (Májér) Zoltán nemcsak az egyesület titkára, de az egyesület meghatározó személyisége is volt. Második világháború utáni szerepét Király Pál a következőképpen értékelte: „A szervezés ügyét az mozdította el a holtpontról, hogy dr. Mihályi Zoltán titkár 1947 decemberében hazatért a hadifogságból és hamarosan hozzáfogott az Egyesület életre keltéséhez.” (Király 1966 252.old.) Mihályi

1938 januárjában vette át az Erdészeti Lapok felelős szerkesztőségét Bíró Zoltántól, utóbbi megnevezése a címlapon ezután „szerkesztő” maradt. Ez a kettősség addig ismeretlen felállás volt a lap életében, s kérdés, hogy milyen változást jelez Bíró Zoltán egyesületen belüli súlyában. Az bizonyos, hogy Mihályi Zoltán olyan változtatásokat vezetett be a lap életében, amelyek jelentősen növelték annak nemzeti szakmai beágyazottságát: feltűntek az idegen nyelvű összefoglalók és a rendszeres külföldi lapszemlék.

Az 1940-es évek elejéről fennmaradt egyesületi levelezésből az tűnik ki, hogy Mihályi ténykedése új lendületet adott a tagságot és a székházat egybefűző emberi kapcsolatoknak. 1943 februárjában, a doni katasztrófa napjaiban Mihályi járt közbe, hogy egy aggódó apa hazahozhassa fiát Bécsből, s annak ne kelljen frontszolgálatra mennie. „A mai szörnyű háborús helyzet az embert igen nehéz problémák elé állítja. Fiam nem akar Németországban maradni, ez érthető is...No most már a másik lehetőség az, hogy folyamadna a mérnökkarhoz.”

A fenti levelezés azt jelzi, hogy az egyesület ellenálló képességének egyik kulcsa az emberi élet mentésére való hajlandósága volt. Az OEE és Mihályi társadalmi hálózata nem tarthatták távol a frontot (s arról sem tudunk semmit, hogy ezt kívánatosnak tartották-e), arra azonban alkalmasak voltak, hogy sorsokat tegyenek jobbá, vagy növeljék egyesek életben maradásának esélyét. Ezek a hálózatok a háború ezen szakaszában még képesek voltak az alkotásra is. A front átvonulása előtti pillanatokig a neves botanikus, Greguss Pál *A közép-európai fák és cserjék meghatározása szövetani alapon* című, magyarul 1943-ban megjelent könyvének német nyelvű kiadásán dolgozott. 1944. január 7-én elküldött levélben a következőt kérte Mihályitól: „...légy szíves értesíts, mikorra kapunk a nyomdától korrektúrát, valamint arról is, van-e már megfelelő műnyomó papíros a táblák számára.” Ugyanez a Szegeden kelt levél tudósít a paprika és a szalonna hiányáról és a Budapest és a vidéki városok ellátottsága közötti különbségről is: „Ne vedd úgy, hogy ezzel a küldeményem le akarlak „paprikázni”, de véletlen úgy hozta, hogy ebből a csemegéből egy keveset kaphattam. Úgy tudom Budapesten nem igen lehet ilyesfélét kapni, márpedig így disznóölés táján jól esik egy

kis paprikás szalonna.” Az 1944-es év vége felé haladva egyre krónikusabbá váló budapesti élelmiszerhiányt a vidéki kapcsolatok enyhíthették. Azt nem lehet számszerűsíteni, s naplók hiányában felbecsülni sem, hogy ezek a kapcsolatok pontosan hogyan hasznosultak és mit jelentettek az 1944-ben a fővárosban maradt egyesületi tagok és családjaik számára, Greguss levele azonban ráirányítja a figyelmet arra, hogy ez a háborús évek egyik lényeges aspektusa.

Ugyancsak az egyesületi titkár levelezett néhány, a revízió nyomán a Kárpátokba áthelyezett erdésszel. Ezen szakemberek egy része be tudott illeszkedni a nyelvileg idegen közegbe. Közéjük tartozott *Szedzerjei Ákos*, aki Mihályi alapos olvasószerkesztése után az Erdészeti Lapok 1943. májusi számában így kezdte beszámolóját: *„Tebát van egy fiatal mérnök és egy tönkrement erdőbivatal. A megszállók kultúrmmunkája után t. i. legtöbbször mindent újra kell kezdeni.”* Szedzerjei ekkortájt keletkezett leveleiben esküvőjéről is beszámolt: *„Itthon aztán betedhét országra szóló fogadást rendeztek a személyzetem, a környék nadrágos emberei és a nép.”* Ezt a mondatot egy kétoldalas, orientalista szelvényben író szerzőket meghazudtoló színes leírás követi arról, hogyan ünnepelte a magyarul nem beszélő falusi társadalom az erdész esküvőjét. Voltak azonban olyan erdészek is, akik a mihamarabbi visszatéréshez kérték az egyesület segítségét. 1943 decemberében kelt az a levél, amelyből a következő részlet való: *„Ne csudálkozzál, hogy annak ellenére, hogy megélbetezemre nem panaszkodhatom, mégis elkívánkozom 17 év után innen Csíkból, ahol szeretett székegy testvérektől e hároméves felszabadulás óta annyit kaptam, hogy a 22 éves román elnyomás összes szenvedése nem ér fel vele...mindezt kizárólagosan vadászati irigységből.”*

A visszacsatolt területek erdészeti vonatkozásainak Halász Aladár monográfiát szentelt. Igaz, ő nem erre az aspektusra koncentrált, de az északkeleti és délkeleti területek közötti különbségekre ő is felfigyelt: „Az erdélyi erdőigazgatóságok kincstári erdőbirtokain vállalkozói fatermelések is voltak. Ezek azonban a vállalkozók visszaélései és az általuk alkalmazott munkások megkárosítása miatt rendszerint rosszul, rendkívül kellemetlen kö-

vetkezmenyekkel végződtek.” (Halász 2007. 124.old.)

Mihályi Zoltán szerepét a front elvonulása után Tasnády Gyula vette át, aki az egyesület pénztárosa és egyben a székház helyben lakó gondnoka volt. Az OEE ügyeivel a válságos hónapokban is lelkiismeretesen foglalkozó három tisztviselő: Holbay Miklós választmányi tag, később megbízott titkár, Teleki József második alelnök és Tasnády Gyula pénztáros közül utóbbi tűnik a legfontosabb szereplőnek. Működése nélkül esélye sem maradt volna az OEE-nek a további működésre. Tasnády legfontosabb feladatai a székház lakhatóvá tétele, valamint az egyesület elismertetése és engedélyeztetése voltak. A dokumentumokból kitűnik, hogy a székház 1945 januárjában bombatalálat következtében lényegében lakhatatlan állapotba került, s állaga az év során folyamatosan romlott. Az egyik rövid levél szerint: „A házfelügyelői lakással kapcsolatban katasztrófális a helyzet. Sírnak, jajgatnak, mert a felvezető és el nem zárt csatornanyíláson keresztül patkányok kezdik ellepni lakásukat.” A hatóságok, valószínűsíthetően az Alkotmány utca 6. irodáiba költöztetett hivatalok (Népjóléti Minisztérium, erdészeti igazgatóság, Gazdaságtudató), és más albérlők nyomására többször felszólították Tasnádyt, hogy az egyesület kezdje meg a javíttatást, ugyanakkor megtagadták az anyagi segítségnyújtást.

Egy fontos szakkönyv, Fekete Zoltán *Erdőbecsléstan* című kötete kapcsán a háború után Tasnády Gyula és a szerző közötti levelezés mutatja, hogy 1945-re jelentős tárgyi veszteségek érték az egyesületet. A könyv ábráihoz és Fekete más cikkeihez szükséges kliséket Tasnády részben megtalálta ugyan, de a hiány és az anyagi veszteség így is keserűv tette Fekete Zoltánt. Érdemes megjegyezni ugyanakkor, hogy Budapesten nem az OEE könyvtára volt a legrosszabb állapotban a hasonló gyűjtemények közül. Az erdészet számára rokonterületnek számító ornitológia legfontosabb intézménye, a M. Kir. Ornitológiai Intézet madártani gyűjteménye az utolsó darabig elpusztult, könyvtárából csak az maradt meg a tudomány számára, amit Pátkai Imre főadjunktus, kiemelt a romok közül. (Hajnal-Smith Csilla, Pátkai Imre unokájának szíves közlése – BR.)

Az OEE továbbműködésének engedélyeztetése nem ment könnyen. Fontos előrelépés volt, hogy 1945. július 1-jén a földművelésügyi minisztériumban összeült egy negyvennél több egyesületi tagból álló értekezlet, amely ötfős bizottsá-

got (Magyar János, Tasnády Gyula, Sztankó Zoltán, Lengyel Sándor, vitéz Onczay László) jelölt ki a további lépések előkészítésére. A bizottság arra jutott, hogy a választmány az egyesületi működés és a döntések kulcsa, ezért mindeleelőtt ennek munkáját kell helyreállítani. Ennek eredményeképpen egy héttel későbbre sikerült összehívni és meg is tartani egy választmányi ülést, amelyen Teleki József elnökölt. A megjelentek igyekeztek számba venni a veszteségeket és a lehetőségeket. Ekkor még az sem tűnt elképzelhetetlennek, hogy az OEE szakszervezetté formálódjon át. Amint egy levélben olvasható, ez a lehetőség fél éven belül lekerült a napirendről.

Teleki József alelnök formálisan augusztus közepén bízta meg Holbay Miklóst azzal, hogy Mihályi Zoltán visszatérteig vegye át a titkári teendőket, s ebbe a munkába vonja be Tasnádyt is. Utóbbi 1946. január közepén rövid jelentést terjesztett a fővárosi V. kerület Elöljáróságához, amelyben összegezte az OEE jelentőségét. A közgyűlés összehívása még váratott magára. A Tasnády-Teleki-Holbay hármas fő feladatai mellé 1945 tavaszán harmadikként a nagybirtok felszámolásának politikájából következő károk enyhítése társult. A tervetről értesülve már február végén megpróbálkoztak összefogni az érdekelteket és javaslatot juttattak el a minisztériumhoz. Ez utóbbi erőfe-

szítés volt az utolsó, amely az OEE 19. századi és két világháború közötti tevékenységét és identitását tükrözte, s annak jegyében vitték végbe a jelen levő és cselekvőképese egyesületi vezetők.

Mihályi Zoltán, majd Tasnády Gyula levelezése az egyesületi levéltár legkövetlenebb hangú része, amely a sztereotípiákkal és emlékezetpolitikával terhelt háborús időszakot és az 1945-ös évet emberarcúvá teszi a 21. századi szemlélő számára. A két egyesületi tisztviselő tevékenysége, s annak eredményei az ellenálló képesség fogalmára hívják fel a figyelmet. Az OEE második világháború alatti és utáni történetének leírása nyomán az ellenálló képesség két alapelemére figyelhetünk fel: a mások megmentésére való hajlandóságra és a civil kezdeményezésbe vetett hitre.

Felhasznált irodalom:

- Halász Aladár: Erdészettörténet a visszacsatolt országrészekről 1938–1944. Erdészettörténeti Közlemények 72. Budapest, 2007
 Király Pál: Az Országos Erdészeti Egyesület története 1866–1966, Budapest, 1966.
 Madas András: Az elmúlt év halottai – Dr. Mihályi Zoltán, *Az Erdő*, 1971.1. szám 44–45.old.
 Dr. Mihályi Zoltán levelezésére az OEE történetével kapcsolatos kutatásom első napjaiban dr. Sárvári János hívta fel a figyelmemet.

Balogh Róbert, történész

Hozzászólás az országfásítási témához

Érdeklődéssel olvastam az 1950-es évek országfásításáról és egyesületi életünkről szóló folytatólagos írást az Erdészeti Lapokban Balogh Róbert történész tollából. Hiányérzetem a tekintetben jelentkezett, hogy az írásból nem értesülhetünk kellő mértékben arról, hogy a tárgyalt időszak – a maga számba ellentmondása, vitái és gyakran naiv elképzelései ellenére – a korábbi időszakok teljesítményeihez képest milyen hatalmas léptékváltást valósított meg.

Az országfásítás terén elért eredményeket szélesebb látómezővel egy rövid történelmi áttekintéssel értékarányosabb megvilágításban lehetne bemutatni. Ismertes, hogy a Mária Terézia törvényhozásaihoz köthető 1769. évi erdőrendtartás már fásítási kötelezettségeket rendelt el a ház- és telektulajdonosok részére. Ennek sikerességéről kevés információval rendelkezünk.

A Kaán Károly nevéhez kapcsolható 1923. évi alföldfásítási törvény sem hozott komoly gyakorlati eredményeket, mert az előre mutató törvényekhez a politika nem rendelt szükséges mértékű eszközöket. Az 1935. évi törvény hatására aztán lassan lendületet kapott az országfásítás ügye. Több pénz és szélesebb alapokon álló propaganda segítette a törvényben foglaltak gyakorlati megvalósítását. E kornak fásításra buzdító propagandáját példázzák a korabeli szórólapok is.

A Statisztikai Évkönyvekből gyűjtött adatok szerint az 1926-tól 1943-ig terjedő 18 évben éves átlagban 3537 hektár erdősfítés, és 1701 hektár fásítás valósult meg. A Keresztesi Béla által közzétett adatok szerint a két öt éves terv – azaz a cikkben tárgyalt időszak – alatt végrehajtott erdőtelepítések és fásítások üteme a ciklus végére elérte az évi 30 000 hektárt. Ez a lendület a korábbi két évtized produktumának öt-hatszoros növekedését eredményezte, ami nemzetközi összehasonlításban is élenjáró teljesítménynek bizonyult.

Dr. Darabos István, okl. erdőmérnök